

Oryginalny artykuł naukowy
Original Article

Data wpływu/Received: 2.12.2015

Data recenzji/Accepted: 6.02.2016/19.02.2016

Data publikacji/Published: 2.09.2016

Źródła finansowania publikacji: Publikacja finansowana jest ze środków własnych Autora. Wykorzystane w pracy wyniki badań są natomiast efektem projektu badawczego pt. «Uwarunkowania aktywności innowacyjnej małych i średnich przedsiębiorstw zaawansowanych technologii», realizowanego w latach 2011-2013 przez autora w ramach Badań Młodych Naukowców i Doktorantów na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

DOI: 10.5604/18998658.1228294

Authors' Contribution:

- (A) Study Design (projekt badania)
- (B) Data Collection (zbieranie danych)
- (C) Statistical Analysis (analiza statystyczna)
- (D) Data Interpretation (interpretacja danych)
- (E) Manuscript Preparation (redagowanie opracowania)
- (F) Literature Search (badania literaturowe)

dr inż. Łukasz Wściubiak ^{A B C D E F}

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

**BARIERY DZIAŁALNOŚCI PATENTOWEJ MAŁYCH
I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW HIGH-TECH
W POLSCE**

**BARRIERS TO PATENT ACTIVITY OF HIGH-TECH
SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN POLAND**

Streszczenie: Jednym z najpoważniejszych wyzwań dla firm-innowatorów jest zapewnienie skutecznej ochrony własnych rozwiązań przed zbyt szybką imitacją ze strony konkurentów. Służyć temu mogą m.in. instrumenty prawne, w szczególności zaś – ochrona patentowa. Niestety, w przypadku wielu przedsiębiorstw dostęp do tego rodzaju instrumentów ochrony może być z różnych względów bardzo ograniczony. Problem ten dotyczy zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw wysokich technologii (high-tech). Celem artykułu jest identyfikacja oraz ustalenie hierarchii barier utrudniających badanym przedsiębiorstwom korzystanie z systemu ochrony patentowej. W opracowaniu wykorzystano wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w 2012 roku na celowo dobranej próbie 50 MŚP sektora high-tech z terenu całej Polski. Zakres czasowy badań obejmował lata 2009-2011.

Słowa kluczowe: innowacje, małe i średnie przedsiębiorstwa, ochrona patentowa, wysoka technologia

Abstract: One of the major challenges for innovative companies is to ensure the effective protection their own solutions against too rapid imitation by competitors. This can be achieved, among others, through legal instruments, in particular - to patent protection. Unfortunately, for many enterprises access to such instruments of protection can be severely limited. This problem concerns especially high-tech small and medium-sized enterprises. The aim of this paper is identification and prioritization of barriers limiting the patent activity of high-tech SMEs in Poland. In the study the results of surveys conducted in 2012 among intentionally selected group of 50 high technology SMEs were used. Time range of research covered the period 2009-2011, while the spatial extent – Polish territory.

Keywords: high technology, innovation, patent protection, small and medium-sized enterprises

Wstęp

Innowacyjność przedsiębiorstw prowadzących działalność w sektorach zaliczanych do wysokich technologii (high-tech) nieodłącznie jest związana z koniecznością ponoszenia znacznych nakładów z tytułu prowadzonych prac badawczo-rozwojowych (B+R). Coraz ostrzejsza walka konkurencyjna sprawia niestety, że generowane przy tej okazji nowatorskie rozwiązania bardzo często stają się obiektem imitacji ze strony konkurentów. Przedsiębiorstwa chcące odnieść sukces rynkowy muszą zatem nie tylko wdrażać do praktyki nowe, obiecujące rozwiązania, ale także skutecznie je chronić.

Podstawowym sposobem zabezpieczenia innowacji przed niepożądanymi zachowaniami innych podmiotów jest wykorzystanie prawnych instrumentów ochrony własności intelektualnej, w szczególności zaś – ochrony patentowej. Umożliwia ona uprawnionym podmiotom uzyskanie wyłącznego prawa wykorzystywania danego rozwiązania do celów zawodowych i zarobkowych. Rozwiązania te muszą spełniać jednak szereg przewidzianych przepisami prawa kryteriów, tzn. mieć charakter techniczny, reprezentować bardzo wysoki poziom nowości i oryginalności (tzw. poziom wynalazczy) oraz

nadawać się do przemysłowego zastosowania. Ze względu na poważne uprzywilejowanie podmiotu otrzymującego patent jest on obwarowany rozlicznymi ograniczeniami, m.in. w wymiarze czasowym i terytorialnym¹.

Wiele przedsiębiorstw napotyka niestety poważne przeszkody na drodze do wykorzystania możliwości oferowanych przez system patentowy. Dotyczy to zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw, które – jak pokazują wyniki dostępnych badań² – niejednokrotnie rezygnują ze stosowania mechanizmów prawnych na rzecz innych, bardziej nieformalnych metod ochrony. Zapewne nie ma w tym nic niepokojącego, oczywiście pod warunkiem, że sytuacje te są rezultatem świadomego wyboru przedsiębiorstwa, a nie smutną koniecznością.

Celem niniejszego artykułu jest identyfikacja oraz ustalenie hierarchii barier utrudniających badanym przedsiębiorstwom korzystanie z systemu ochrony patentowej. W opracowaniu wykorzystano wyniki badań własnych autora, przeprowadzonych w 2012 roku na celowo dobranej próbie 50 MŚP sektora high-tech z terenu całej Polski. Zakres czasowy badań obejmował lata 2009-2011.

1. Bariery działalności patentowej w świetle literatury przedmiotu

Jak pokazuje lektura dostępnej literatury przedmiotu, jedną z najczęściej podnoszonych kwestii jest bardzo długi (sięgający niekiedy nawet 5 lat) okres oczekiwania na rozpatrzenie wniosku przez Urząd Patentowy. Stawia to pod znakiem zapytania celowość ubiegania się o taką formę ochrony w przypadku produktów czy technologii o stosunkowo krótkim cyklu życia³. Dodatkowym problemem może być także pewnego rodzaju „stan zawieszenia”, związany z niepewnością co do końcowego wyniku prowadzonego postępowania. Sytuacja ta jest dużą niedogodnością chociażby dla przedsiębiorstw planujących wykorzystać posiadane prawa własności intelektualnej w negocjacjach z partnerami biznesowymi⁴.

Przewlekłość postępowań patentowych nie jest jednak problemem typowo polskim, lecz powoli staje się niestety jedną z nieodłącznych cech całego systemu patentowego, przynajmniej w jego europejskim wydaniu. Zasadniczej przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać przede wszystkim w stale rosnącej liczbie zgłoszeń patentowych, przy równoczesnym wzroście ich objętości (mierzonej zarówno liczbą stron wniosku, jak i zawartych w nim zastrzeżeń patentowych). Przy ograniczonych zasobach, jakimi dysponują

¹ J. Bogdanienko, *W pogoni za nowoczesnością. Wybrane aspekty tworzenia i wprowadzania zmian*, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2008, s. 56-58.

² Zob. np. A. Leiponen, J. Byma, *If you cannot block, you better run: Small firms, cooperative innovation, and appropriation strategies*, „Research Policy” 2009, nr 10, s. 1478-1488.

³ J. Czerniak, *Polityka innowacyjna w Polsce. Analiza i proponowane kierunki zmian*, Difin, Warszawa 2013, s. 243.

⁴ J. Gans, D. Hsu, S. Stern, *The Impact of Uncertain Intellectual Property Rights on the Market for Ideas: Evidence from Patent Grant Delays*, „Management Science” 2008, nr 5, s. 982-997.

urzędy patentowe, nieuchronnie prowadzi to do wydłużenia kolejki wniosków oczekujących na rozpatrzenie⁵.

Należy także podkreślić, że choć w świetle obowiązujących przepisów prawa rozpatrywanie zgłoszenia patentowego jest procedurą stricte administracyjną, to nie ogranicza się ona wyłącznie do czynności obejmujących sprawdzenie formalnej strony wniosku. Nieodzowne jest bowiem także dokonanie oceny, czy zgłaszane do ochrony rozwiązanie reprezentuje odpowiedni poziom nowości i oryginalności. Wymaga to zwykle przeprowadzenia żmudnych i czasochłonnych badań aktualnego stanu techniki oraz zaangażowania wysokiej klasy specjalistów.

Ochrona patentowa generuje także szereg kosztów. Na etapie ubiegania się o przyznanie prawa wyłącznego obejmują one różnego rodzaju opłaty urzędowe, koszty związane z przygotowaniem samego wniosku, a w sytuacji gdy firma korzysta z pomocy zewnętrznego specjalisty – także wynagrodzenie rzeczownika patentowego. Warto przy tym zauważyć, że koszty te ponoszone są przez wnioskodawcę niezależnie od końcowego wyniku prowadzonego postępowania, a zatem także w przypadku ewentualnego niepowodzenia⁶. Po uzyskaniu ochrony w postaci patentu konieczne jest natomiast wnoszenie okresowych opłat za utrzymywanie prawa wyłącznego w mocy. W nieco szerszym ujęciu koszty ochrony patentowej wiążą się również z koniecznością monitorowania otoczenia oraz przeciwdziałania ewentualnym naruszeniom ze strony innych podmiotów (w tym także z podejmowaniem stosownych kroków prawnych).

Dużym obciążeniem dla przedsiębiorstw mogą być zwłaszcza koszty związane z ochroną innowacyjnych rozwiązań w skali międzynarodowej. W takiej sytuacji opłaty urzędowe ulegają bowiem zwielokrotnieniu (są one naliczane osobno dla każdego kraju, w którym ma obowiązywać ochrona), przedsiębiorstwo ponosi także koszty tłumaczenia dokumentacji patentowej oraz asysty rzeczownika patentowego, która w tego rodzaju sytuacjach jest zwykle nieodzowna. Tym samym łączne koszty całej procedury mogą wzrosnąć nawet do kwoty kilkudziesięciu tysięcy euro⁷.

Wiele wątpliwości budzi także kwestia skuteczności ochrony, oferowanej przez system patentowy. Dynamiczny rozwój internetu znacząco ułatwił dostęp do zawartości baz patentowych (w tym także szczegółowych informacji technicznych, zawartych w opisach chronionych rozwiązań) wszystkim zainteresowanym podmiotom. Okoliczność ta może niestety prowadzić do zwiększenia skali potencjalnych naruszeń, których zwalczanie staje się dla przedsiębiorstw coraz większym wyzwaniem. Wydaje się, że w niektórych przypadkach sporym problemem może być już sama identyfikacja tego rodzaju praktyk, nie mówiąc już o konieczności egzekwowania należnych praw na drodze sądowej. Niezależnie

⁵ V. Rodriguez, *The backlog issue in patents: A look at the European case*, "World Patent Information" 2010, nr 4, s. 287-290.

⁶ C. Sternitzke, *Reducing uncertainty in the patent application procedure. Insights from invalidating prior art in European patent applications*, "World Patent Information" 2009, nr 1, s. 48-53.

⁷ D. Guellec, B. van Pottelsberghe de la Potterie, *The Economics of the European Patent System. IP Policy for Innovation and Competition*, Oxford University Press, Oxford – New York 2007, s. 191-197.

od wysokich kosztów oraz przewlekłości postępowań, specyfiką sporów toczonych wokół kwestii praw własności intelektualnej jest zazwyczaj ich skomplikowany charakter, rodzący dużą niepewność co do końcowego wyniku. Odrębnym problemem, bardzo często przywoływanym w literaturze przedmiotu⁸, jest także możliwość legalnego „obchodzenia” praw wyłącznych przez potencjalnych naśladowców.

Wspomnieć należy także o barierach leżących po stronie samych przedsiębiorstw, które nie zawsze dysponują wystarczającą wiedzą na temat sposobów, dzięki którym mogą chronić swoje aktywa intelektualne. Bardzo często kwestie z tym związane nie są niestety traktowane z należytą powagą, tj. jako ważny element strategii rozwojowej firmy. W konsekwencji może to prowadzić do wielu zaniedbań oraz błędnych decyzji w zakresie ochrony własności intelektualnej⁹.

2. Metodyka badań

Zaprezentowane w dalszej części niniejszego artykułu wyniki badań własnych stanowią fragment szerszego projektu, dotyczącego uwarunkowań działalności innowacyjnej małych i średnich przedsiębiorstw wysokich technologii w Polsce. Wśród wielu innych zagadnień poruszono w nim także kwestie dotyczące ochrony własności intelektualnej.

Materiał empiryczny został zebrany metodą ankiety pocztowej, którą przeprowadzono w maju i czerwcu 2012 roku na celowo dobranej próbie małych i średnich przedsiębiorstw. Do udziału w badaniu zaproszono 340 firm, spełniających przyjęte kryteria selekcyjne. Były to podmioty prowadzące działalność o profilu produkcyjnym lub produkcyjno-usługowym, reprezentujące dziedziny zaliczane według klasyfikacji OECD do wysokiej lub średniowysokiej techniki. Od przedsiębiorstw tych oczekiwano także zaangażowania w prowadzenie własnych prac B+R, przy czym w kilku uzasadnionych przypadkach zdecydowano się na odstępianie od tego wymogu. Ostatecznie otrzymano 50 prawidłowo wypełnionych ankiet, uzyskując tym samym zwrotność na poziomie 14,7%. Zakres czasowy badań obejmował lata 2009-2011.

Jedno z pytań zawartych w kwestionariuszu ankietowym dotyczyło oceny wpływu barier, mogących ograniczać zakres działalności patentowej badanych przedsiębiorstw. Na podstawie studiów literaturowych oraz obserwacji praktyki gospodarczej wytypowano siedem barier, które poddano ocenie ankietowanych. Bariery te dotyczyły zarówno przebiegu samej procedury patentowej (długi czas rozpatrywania wniosków, skomplikowane procedury prawne i wysokie koszty uzyskania ochrony), niedoskonałości istniejącego systemu (mała skuteczność i niewielkie korzyści płynące z ochrony patentowej), jak i czynników leżących po stronie samych przedsiębiorstw (brak własnych, oryginalnych rozwiązań oraz wystarczającej wiedzy na temat ochrony własności intelektualnej). Za-

⁸ J. Cieślak, *Przedsiębiorczość, polityka, rozwój*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa 2014, s. 157.

⁹ E. Gwarda-Gruszczyńska, *Modele procesu komercjalizacji nowych technologii w przedsiębiorstwach. Uwarunkowania wyboru – kluczowe obszary decyzyjne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 115.

stosowano 5-stopniową skalę ocen (od 1 do 5), gdzie 5 oznacza bardzo poważne ograniczenie dla firmy, zaś 1 – czynnik zupełnie nieistotny. Hierarchię poszczególnych barier ustalono na podstawie uśrednionych ocen punktowych.

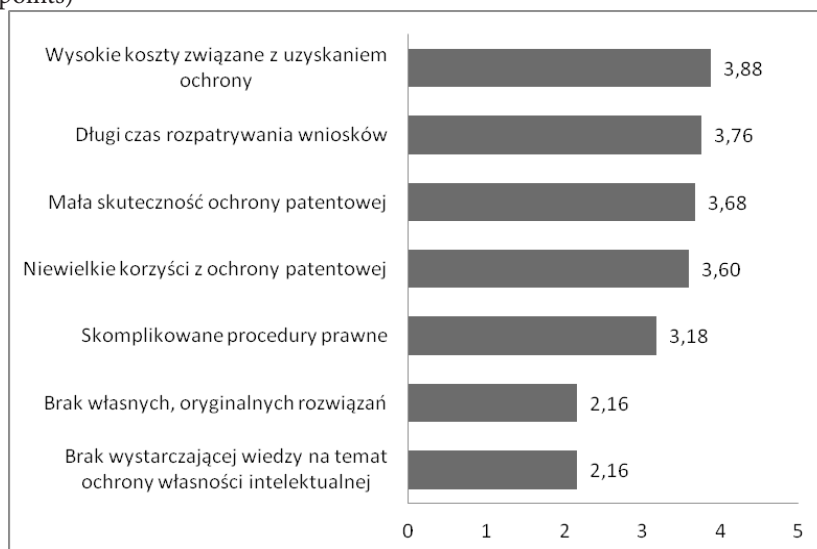
W celu uzyskania bardziej pogłębionego obrazu badanego zjawiska odpowiedzi ankietowanych przeanalizowano także sposób postrzegania poszczególnych barier pod kątem ewentualnego wpływu takich czynników, jak: wielkość przedsiębiorstwa, poziom aktywności innowacyjnej, zaangażowanie we współpracę w dziedzinie innowacji z innymi przedsiębiorstwami, czy też doświadczenie zawodowe przedsiębiorcy, wyniesione z wcześniejszej pracy w sferze B+R (uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badacze oraz zaplecze B+R przedsiębiorstw przemysłowych). Umożliwiło to poczynienie szeregu dodatkowych spostrzeżeń oraz szerszą interpretację otrzymanych wyników.

3. Wyniki badań

Jak pokazują dane zaprezentowane na rysunku 1, na podstawie odpowiedzi udzielonych przez ankietowanych można wyodrębnić cztery główne bariery działalności patentowej badanych przedsiębiorstw. Warto przy tym zauważyć, że wyniki te w znacznym stopniu potwierdzają wnioski płynące z przeprowadzonego wcześniej przeglądu literatury przedmiotu.

Rysunek 1. Bariery ograniczające możliwości korzystania z instrumentów ochrony patentowej w opinii badanych przedsiębiorstw (średnia ocen)

Figure 1. Barriers limiting the use of patent protection in the opinion of surveyed enterprises (average points)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Podstawowym problemem zgłaszanym przez ankietowanych były bardzo wysokie koszty związane z ubieganiem się o ochronę patentową. Trudno oczywiście uznać ten fakt za wielkie zaskoczenie, choć z drugiej strony trzeba zauważyć, że w momencie przeprowadzania badań polscy przedsiębiorcy mieli już możliwość korzystania z dość szerokiego strumienia wsparcia na ten cel, oferowanego w ramach Działania 5.4 PO IG Zarządzanie własnością intelektualną¹⁰. Dotacje te adresowane były jednak wyłącznie do podmiotów ubiegających się o ochronę własności intelektualnej w skali ponadnarodowej, co zapewne w ograniczonym stopniu dotyczyło sytuacji badanych przedsiębiorstw.

W dalszej kolejności wskazywano także na przewlekłość postępowań patentowych oraz nader wątpliwą skuteczność ochrony oferowanej przez współczesny system patentowy. Pewnym niepokojem musi natomiast napawać fakt, iż ankietowani nie dostrzegają specjalnych korzyści, płynących z wykorzystania instrumentów ochrony patentowej. Może to bowiem sugerować, iż działania badanych przedsiębiorstw w zakresie zarządzania własnością intelektualną są dalekie od optymalnych, a wiele możliwości tkwiących w tym obszarze nie jest w pełni wykorzystywanych. Gdyby nawet jednak przyjąć takie stanowisko, to wydaje się, że przyczyn takiego stanu rzeczy należałoby upatrywać nie tyle w braku odpowiednich kompetencji kadry zarządzającej, ile raczej w jej przeciążeniu nadmiarem pozostałych obowiązków, związanych z codziennym zarządzaniem przedsiębiorstwem¹¹. Tego rodzaju sytuacje są niestety w przypadku sektora MŚP dość częstym zjawiskiem. Bardziej prawdopodobne wydaje się jednak, iż ocena ankietowanych dotyczyła nie tyle samych korzyści płynących z patentowania, ile ich niekorzystnej relacji do wysiłków i kosztów niezbędnych do uzyskania takiej formy ochrony¹².

Badane przedsiębiorstwa nie dostrzegały natomiast większych problemów w zakresie przepisów prawa patentowego (które obiektywnie należałoby ocenić jako dość skomplikowane) czy też braku wiedzy na temat ochrony własności intelektualnej. Wynik ten nie powinien dziwić, biorąc pod uwagę chociażby fakt, że to właśnie od przedstawicieli sektora high-tech należałoby oczekiwać bardzo dobrej orientacji w omawianej materii. Nie bez znaczenia są zapewne także podejmowane w ostatnich latach (m.in. przez Urząd Patentowy RP) działania na rzecz popularyzacji wiedzy z zakresu ochrony własności intelektualnej oraz duża dostępność szkoleń o tej tematyce, oferowanych m.in. przez różnego rodzaju instytucje otoczenia biznesu.

Rozpatrując wpływ wielkości przedsiębiorstw na ocenę barier w zakresie działalności patentowej (tabela 1), stwierdzić należy, że w przypadku firm małych i mikro

¹⁰ Dotacje na innowacje. Przewodnik po działaniach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka realizowanych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, PARP, Warszawa 2009, s. 43-49.

¹¹ L. Agostini, A. Nosella, B. Soranzo, *The impact of formal and informal appropriability regimes on SME profitability in medium high-tech industries*, "Technology Analysis & Strategic Management" 2015, nr 4, s. 414.

¹² S. Päällysaho, J. Kuusisto, *Informal ways to protect intellectual property (IP) in KIBS businesses*, "Innovation: Management, Policy & Practice" 2011, nr 1, s. 73.

(0-49 zatrudnionych) zdecydowanie silniej odczuwane były niedogodności związane z małą skutecznością oraz niewielkimi korzyściami płynącymi z takiej formy ochrony. Może to niestety potwierdzać, że to właśnie ta grupa przedsiębiorstw napotyka największe trudności w egzekwowaniu posiadanych praw wyłącznych¹³. Co ciekawe, nieco inny obraz można zaobserwować w odniesieniu do innej bardzo ważnej bariery, a mianowicie kosztów uzyskania patentu. Wprawdzie i tam firmy małe i mikro wskazywały na występowanie istotnych niedogodności, jednak różnica w ocenach dla obu badanych grup była już znacznie mniejsza. Firmy średnie (50-249 zatrudnionych) nieco silniej akcentowały natomiast problemy związane z niedostatkiem własnych, oryginalnych rozwiązań oraz przewlekłością procedur patentowych.

Tabela 1. Wpływ wielkości badanych przedsiębiorstw na ocenę barier ograniczających możliwość korzystania z ochrony patentowej (średnia punktów)

Table 1. The size of the surveyed enterprises and assessment of the barriers limiting the use of patent protection (average points)

Wyszczególnienie	Wielkość przedsiębiorstw	
	średnie n=18	małe i mikro n=32
Wysokie koszty związane z uzyskaniem ochrony	3,72	3,97
Długi czas rozpatrywania wniosków	3,89	3,69
Mała skuteczność ochrony patentowej	3,11	4,00
Niewielkie korzyści z ochrony patentowej	3,06	3,91
Skomplikowane procedury prawne	3,11	3,22
Brak własnych, oryginalnych rozwiązań	2,44	2,00
Brak wystarczającej wiedzy na temat ochrony patentowej	1,94	2,28

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W celu określenia wpływu poziomu innowacyjności przedsiębiorstw na sposób postrzegania barier w zakresie działalności patentowej (tabela 2), badaną próbę podzielono na dwie kategorie: przedsiębiorstwa, które wprowadziły przynajmniej jedną innowację odznaczającą się nowością w skali światowej (innowacje w pełni oryginalne) oraz przedsiębiorstwa wdrażające wyłącznie innowacje o charakterze naśladowczym (nowość w skali krajowej, a w kilku przypadkach - tylko w skali przedsiębiorstwa).

¹³ M. Holgersson, *Patent management in entrepreneurial SMEs: a literature review and an empirical study of innovation appropriation, patent propensity, and motives*, "R&D Management" 2012, nr 1, s. 32. P. Neuhäusler, *The use of patents and informal appropriation mechanisms-Differences between sectors and among companies*, "Technovation" 2012, nr 12, s. 683.

Tabela 2. Wpływ poziomu innowacyjności badanych przedsiębiorstw na ocenę barier ograniczających możliwość korzystania z ochrony patentowej (średnia punktów)

Table 2. The level of innovativeness of the surveyed enterprises and assessment of the barriers limiting the use of patent protection (average points)

Wyszczególnienie	Poziom wdrażanych innowacji	
	oryginalne n=23	naśladowcze n=27
Wysokie koszty związane z uzyskaniem ochrony	4,13	3,67
Długi czas rozpatrywania wniosków	3,65	3,85
Mała skuteczność ochrony patentowej	3,78	3,59
Niewielkie korzyści z ochrony patentowej	3,74	3,48
Skomplikowane procedury prawne	3,09	3,26
Brak własnych, oryginalnych rozwiązań	1,43	2,78
Brak wystarczającej wiedzy na temat ochrony patentowej	1,87	2,41

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Na podstawie zaprezentowanych powyżej wyników można stwierdzić, że w przypadku przedsiębiorstw reprezentujących wyższy poziom innowacyjności silniej odczuwane były problemy związane z wysokimi kosztami patentowania. Sytuacja ta wynika zapewne ze znacznie większych potrzeb tej grupy przedsiębiorstw w zakresie ochrony własności intelektualnej. Podmioty reprezentujące niższy poziom innowacyjności zdecydowanie częściej wskazywały natomiast na problemy z brakiem własnych, oryginalnych rozwiązań do opatentowania (co nie wymaga chyba szerszego komentarza), a także z brakiem wiedzy na temat ochrony patentowej.

Ważnym czynnikiem wpływającym na sposób postrzegania barier w działalności patentowej mogą być także wcześniejsze doświadczenia zawodowe przedsiębiorców, zdobyte w trakcie pracy w szeroko rozumianej sferze B+R. Należy bowiem domniemywać, że osoby te posiadają dużo większą orientację w zakresie problematyki omawianej w niniejszym artykule. W przypadku badanej próby zidentyfikowano 23 przedsiębiorstwa zarządzane przez osoby legitymujące się wcześniejszym zatrudnieniem w uczelniach wyższych, jednostkach naukowo-badawczych, względnie w zapleczu B+R przedsiębiorstw przemysłowych. Jak pokazują dane w tabeli 3, w przypadku tych przedsiębiorstw ocena większości barier kształtowała się na zdecydowanie niższym poziomie. W pierwszej kolejności dotyczyło to barier związanych z przebiegiem samej procedury patentowej: długiego oczekiwania na rozpatrzenie złożonego wniosku, skomplikowanych procedur prawnych, a w nieco mniejszym stopniu – także wysokich kosztów ubiegania się o ochronę. Co ciekawe, ankietowani byli natomiast wyjątkowo zgodni w ocenie korzyści płynących z ochrony patentowej.

Tabela 3. Wpływ doświadczenia przedsiębiorcy w działalności B+R na ocenę barier ograniczających możliwość korzystania z ochrony patentowej (średnia punktów)

Table 3. Entrepreneur's experience in R&D and assessment of the barriers limiting the use of patent protection (average points)

Wyszczególnienie	Doświadczenie przedsiębiorcy w działalności B+R	
	tak n=23	nie n=27
Wysokie koszty związane z uzyskaniem ochrony	3,65	4,07
Długi czas rozpatrywania wniosków	3,30	4,15
Mała skuteczność ochrony patentowej	3,52	3,81
Niewielkie korzyści z ochrony patentowej	3,61	3,59
Skomplikowane procedury prawne	2,91	3,41
Brak własnych, oryginalnych rozwiązań	2,30	2,04
Brak wystarczającej wiedzy na temat ochrony patentowej	2,09	2,22

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ochrona patentowa odgrywa także doniosłą rolę w przypadku firm angażujących się we współpracę w dziedzinie innowacji z innymi przedsiębiorstwami. Instrumenty prawnej ochrony własności intelektualnej ograniczają bowiem ryzyko utraty kontroli nad kluczowymi zasobami wiedzy, jak również umożliwiają unormowanie kwestii własności do rozwiązań powstających w toku takiej współpracy. Z punktu widzenia celów niniejszego badania interesujące wydaje się udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące potencjalnego wpływu współpracy w dziedzinie innowacji na sposób postrzegania barier działalności patentowej (tabela 4). Warto zauważyć, że w taką współpracę zaangażowanych było aż 37 firm spośród 50 podmiotów wchodzących w skład próby badawczej.

Tabela 4. Współpraca z innymi przedsiębiorstwami w dziedzinie innowacji a ocena barier ograniczających możliwość korzystania z ochrony patentowej (średnia punktów)

Table 4. Inter-firm cooperation in the field of innovation and assessment of the barriers limiting the use of patent protection (average points)

Wyszczególnienie	Współpraca z innymi firmami w działalności innowacyjnej	
	tak n=37	nie n=13
Wysokie koszty związane z uzyskaniem ochrony	3,89	3,85
Długi czas rozpatrywania wniosków	3,95	3,23
Mała skuteczność ochrony patentowej	3,76	3,46
Niewielkie korzyści z ochrony patentowej	3,54	3,77
Skomplikowane procedury prawne	3,30	2,85
Brak własnych, oryginalnych rozwiązań	2,14	2,23
Brak wystarczającej wiedzy na temat ochrony patentowej	2,19	2,08

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Przedsiębiorstwa te zdecydowanie silniej odczuwały niedogodności związane z długim oczekiwaniem na rozpatrzenie wniosku przez Urząd Patentowy oraz skomplikowanymi procedurami prawnymi, podkreślając równocześnie małą skuteczność ochrony patentowej. Wynik ten potwierdza niestety wcześniejsze przypuszczenia, iż przewlekłość postępowań patentowych jest poważnym problemem zwłaszcza dla przedsiębiorstw zamierzających wykorzystywać posiadane prawa wyłączne w relacjach z partnerami zewnętrznymi.

Podsumowanie

Zaprezentowane w niniejszym artykule wyniki badań umożliwiły realizację postawionego celu, jakim była identyfikacja barier ograniczających działalność patentową małych i średnich przedsiębiorstw high-tech w Polsce. Pogłębione analizy ujawniły także szereg dodatkowych zależności, dzięki którym możliwe stało się lepsze zrozumienie zachowań badanych przedsiębiorstw.

Wydaje się, że ograniczony dostęp do systemu patentowego dla najmniejszych przedsiębiorstw nie wynika tylko z braku wystarczających środków finansowych, ale przede wszystkim z dużych trudności w egzekwowaniu posiadanych praw wyłącznych. Rodzi to niebezpieczeństwo, że patenty znajdujące się w posiadaniu mikro i małych przedsiębiorstw przestaną pełnić rolę skutecznego mechanizmu ochronnego, stając się wyłącznie instrumentem marketingowym, przyciągającym życzliwą uwagę klientów, kontrahentów czy komentatorów życia gospodarczego.

Chociaż przewlekłość postępowań patentowych stanowi poważny problem dla większości podmiotów prowadzących działalność innowacyjną, to jednak w sposób szczególny uderza on w przedsiębiorstwa zaangażowane we współpracę z partnerami zewnętrznymi. Bardzo długi okres oczekiwania na przyznanie prawa wyłącznego uniemożliwia im bowiem skuteczne wykorzystywanie tego instrumentu, zarówno dla uniknięcia ryzyka utraty kontroli nad kluczowymi zasobami wiedzy, jak i np. wzmocnienia własnej pozycji negocjacyjnej. Ze względu na stale rosnące znaczenie współpracy międzyorganizacyjnej w dziedzinie innowacji sytuacja ta powinna stać się przedmiotem szczególnej troski decydentów odpowiedzialnych za kształtowanie polityki innowacyjnej.

Rozważania zawarte w niniejszym opracowaniu z całą pewnością nie wyczerpują wszystkich aspektów omawianej problematyki. Celowe wydaje się także prowadzenie dalszych badań dotyczących kwestii barier ograniczających wykorzystanie instrumentów patentowych przez polskie przedsiębiorstwa, niezależnie od ich wielkości oraz sektora prowadzonej działalności. Badania te powinny uwzględniać znacznie szerszy i bardziej szczegółowy zakres czynników, mogących mieć negatywny wpływ na działalność patentową przedsiębiorstw. Interesujących wyników mogłaby dostarczyć także diagnoza oczekiwań przedsiębiorstw w zakresie wsparcia ze strony państwa oraz ocena przydatności już dostępnych instrumentów polityki innowacyjnej.

Bibliografia

- Agostini L., Nosella A., Soranzo B., *The impact of formal and informal appropriability regimes on SME profitability in medium high-tech industries*, "Technology Analysis & Strategic Management" 2015, nr 4.
- Bogdanienko J., *W pogoni za nowoczesnością. Wybrane aspekty tworzenia i wprowadzania zmian*, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2008.
- Cieślak J., *Przedsiębiorczość, polityka, rozwój*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa 2014.
- Czerniak J., *Polityka innowacyjna w Polsce. Analiza i proponowane kierunki zmian*, Difin, Warszawa 2013.
- Dotacje na innowacje. Przewodnik po działaniach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka realizowanych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, PARP*, Warszawa 2009.
- Gans J., Hsu D., Stern S., *The Impact of Uncertain Intellectual Property Rights on the Market for Ideas: Evidence from Patent Grant Delays*, "Management Science" 2008, nr 5.
- Guellec D., van Pottelsberghe de la Potterie B., *The Economics of the European Patent System. IP Policy for Innovation and Competition*, Oxford University Press, Oxford – New York 2007.
- Gwarda-Gruszczyńska E., *Modele komercjalizacji nowych technologii w przedsiębiorstwach. Uwarunkowania wyboru – kluczowe obszary decyzyjne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- Holgersson M., *Patent management in entrepreneurial SMEs: a literature review and an empirical study of innovation appropriation, patent propensity, and motives*, "R&D Management" 2012, nr 1.

- Leiponen A., Byma J., *If you cannot block, you better run: Small firms, cooperative innovation, and appropriation strategies*, "Research Policy" 2009, nr 10.
- Neuhäusler P., *The use of patents and informal appropriation mechanisms-Differences between sectors and among companies*, "Technovation" 2012, nr 12.
- Päällysaho S., Kuusisto J., *Informal ways to protect intellectual property (IP) in KIBS businesses*, "Innovation: Management, Policy & Practice" 2011, nr 1.
- Rodriguez V., *The backlog issue in patents: A look at the European case*, "World Patent Information" 2010, nr 4.
- Sternitzke C., *Reducing uncertainty in the patent application procedure – Insights from invalidating prior art in European patent applications*, "World Patent Information" 2009, nr 1.

Nota o Autorze:

Łukasz Wściubiak – doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Katedrze Zarządzania i Analizy Zasobów Przedsiębiorstwa Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się wokół zagadnień przedsiębiorczości, innowacji, zarządzania własnością intelektualną oraz transferu technologii z nauki do biznesu.

Author's resume:

Łukasz Wściubiak – PhD, assistant professor in the Department of Management and Corporate Resources Analysis, Poznan University of Economics and Business. His research interests are focused on the issues of entrepreneurship, innovation, intellectual property management and university-industry technology transfer.

Kontakt/ Contact:

dr inż. Łukasz Wściubiak
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Wydział Zarządzania
Katedra Zarządzania i Analizy Zasobów Przedsiębiorstwa
al. Niepodległości 10
61-875 Poznań
e-mail: lukasz.wsciubiak@ue.poznan.pl